

rému autor dospěl: v evropských dějinách se kontinuálně ukazuje vynalézání „cikánství“ jako odpověď na marginalizaci ze strany marginalizovaných skupin a nikoli gádžovská snaha si vynalézat cikány, jak vyplývá z jejího překladu). Míra pozornosti, kterou nakladatelství věnovalo tomuto překladu, je patrná už na tom, že se u českého vydání ani neobtěžovalo ověřit či aktualizovat biografické údaje autora, který nikdy na LSE nepřednášel, jak je uvedeno na předšádce českého vydání; v současnosti působí na UCL v Londýně a na CEU v Budapešti.

Yasar Abu Ghosh

Ulrich Beck: *Co je globalizace*

Brno, Centrum pro demokracii a kulturu 2007, 191 s.

Je to sice již deset let, co Ulrich Beck poprvé vydal svou knihu *Was ist Globalisierung?*, ale na český knižní trh se publikace dostala až v roce 2007. Děje se tak víceméně paralelně s publikováním druhého vydání německé verze, která se opět stala bestsellerem v oblasti sociálních věd. Česká sociologická, ale i politologická a ekonomická veřejnost ovšem zůstala poměrně dlouho ochuzena o Beckovy postřehy o problému globalizace (pomineme-li, že do slovenštiny byla kniha přeložena už v roce 2004), což je škoda zejména proto, že Beck svá tvrzení opírá o statistická data o SRN i o jiných zemích – zejména USA, která se za oněch deset let přirozeně značně proměnila. Na první dojem by se mohlo zdát, že o globalizaci (tzv. *g-word*) již snad nelze říci nic nového a že rozhodně nám o ní nic moc nového nevyjeví ani deset let stará teoretická práce mnichovského profesora sociologie Becka.

Ovšem to je velká mýlka. I po deseti letech totiž zůstává základní premisa Beckova díla stejně aktuální: globalizace na všech úrovních lidského bytí, zejména však v ekonomické oblasti, je příčinou úpadku

státní suverenity a jejích tradičních mocenských identit a sítí. Pracovní příležitosti se přesouvají do těch regionů Evropy a světa, kde jsou nižší mzdové a výrobní náklady, státy jsou vystavovány pro ně nepříjemným tlakům na snižování daní a zavádění daňových prázdnin na straně jedné, a na neufinancovatelný požadavek neustále se zvyšujících standardů státních institucí na straně druhé. Dnes je již obvyklé – a zde si vypůjčuji příklad z knihy –, že severomořští krabi jsou přepravováni do Maroka k oloupání, pak do Polska k balení, než se dostanou v Německu na trh ke spotřebitelům (s. 145). Tento trend se v Německu, ale i v jiných zemích Evropy projevuje otevíráním příjmových nůžek. Horentně stoupají příjmy z kapitálu, ovšem příjmy z práce stagnují. Jinými slovy: práce je stále více a je stále levnější. Kapitálu je stále méně a je stále dražší. Stále více skupin je podle Beckova zjištění (je to však patrné i z letmého porovnání vývoje v evropských zemích) zasaženo nezaměstnaností, zvyšuje se tedy skupina vyloučených osob. Beck si v souvislosti s tímto trendem a s tím, jak se v jeho zemi, tedy Německu, nadále prohlubují socioekonomické rozdíly mezi východem a západem, klade otázku, kolik chudoby snese ještě demokracie. Právě NDR přitom byla společností práce, lidé zde byli zespolečenšťováni v síti práce (často se tak dělo i po jejich odchodu do důchodu). Ztráta zaměstnání je tedy i značnou ztrátou tváře. Beck to nazývá „nebezpečnou biografií“ (s. 177) a hovoří v této souvislosti o „brazilianizaci“ Evropy, tedy o procesu, kdy je stále více lidí nuceno žít v sociální nejistotě.

S tím, jak se rozmáhá tzv. globální ekonomika, ztrácí stát stále více kontrolu nad fungováním společnosti, má tedy menší prostor pro uplatňování státní moci. Světová společnost se tak zjednodušuje a zkrsluje na světovou *tržní* společnost, tedy jen na *neoliberální jednodimenzionální myšlení* (s. 136). To je podle Becka navíc ještě neupřímné, protože se tváří nepoliticky, jed-

ná ovšem navýsost politicky. Ulrich Beck se přímo hrozí toho, jakou moc dnes mají zejména nadnárodní ekonomické subjekty a korporace a jak mohou kdykoli potrestat národní státy za to, že vůči nim nejsou dostatečně daňově i jinak vstřícné. V úvodu své práce o tom píše: „Na mě každopádně působí bezděky ironicky, jak někteří politikové volají, že chtějí víc trhu, víc trhu a ještě víc trhu, a očividně si nevšímají, že tímto způsobem umrtvují svůj vlastní zdroj životní síly, že si utahují kohoutek, z něhož tečou peníze a moc. Zažil někdo takto bezstarostné a veselé provedení veřejné sebevraždy?“ (s. 11) Nechám teď záměrně stranou Beckovu celým dílem se vinoucí kritiku (neo-)liberálního vidění světa a volného trhu (učiním tak po celou dobu této recenze, neboť jen například jeho vize „silného státu“ a záliba pro státní přerozdělování je sama o sobě v dnešním světě neudržitelná a pro liberální pohled na společnost značně rozporuplná) a pokusím se zaměřit na hlavní aspekty jeho pojetí globalizace.

S jejím nástupem (Beck jednoznačně neříká, kdy to bylo, za značný předěl však považuje rok 1989 a následné období, v němž se více než kdy jindy uplatnila globální ekonomika; s určením nástupu globálního hospodářství je však opatrnější, veškeré pokusy datovat jeho počátek přirovnává ke snaze *přibít pudink na sníl*, s. 32) podle Becka došlo k zániku moderny, tzv. první moderny, která vycházela z „metodologického nacionalismu“ (A. D. Smith). V rámci tohoto konceptu jsou kontury společnosti nazírány v určité paralele s konturami národního státu. Globalismus v Beckově pojetí naproti tomu znamená, že „jednota národního státu a národní společnosti se rozpadá“ (s. 34) a že tím vzniká „celosvětová nová stratifikace“, jež zároveň umožňuje vybudování „nové, celosvětové, sociálně-kulturní, sebereproduktivní se hierarchie“ (s. 71). Ta umožňuje, aby majitelé nadnárodních subjektů žili tam, kde je to nejkrásnější, a platili daně tam, kde jsou

nejmenší. Přičemž důkazem pro to, že již rozhodně žijeme ve „světové společnosti“, je sama skutečnost, že dnes prakticky neexistuje možnost uzavřených prostorů. Žádná země se dnes nemůže uzavřít vůči zemím jiným. To znamená, že na sebe dnes a denně narážejí různé kultury a různé kulturní standardy a že je nutné nově definovat dosud uplatňované společenské i jiné normy. Beck rozlišuje hned v úvodu práce vícero typů globalizace, například informační, ekologickou, ekonomickou, kulturní a globalizaci pracovní kooperace. Pro označení současné světové společnosti si pak vypůjčuje pojem M. Albrowa *mnihost bez jednoty* a upozorňuje na to, že již Jürgen Habermas svého času hovořil o hrozbě *nové nepřehlednosti* a Zygmunt Bauman nyní varuje před *koncem jednoznačnosti*.

Globalizace podle Becka znamená také problematické střetávání lokálních kultur, které musí být v tomto „clash of localities“ (s. 63) nově obsahově definovány. Roland Robertson pro tento střet navrhuje užívat pojem *glokalizace* vzniklý z kombinace slov globalizace a lokalizace. Tento pojem si Beck velmi oblíbil a v knize ho hojně užívá. Chce tím poukázat na to, že éra globalizace je doprovázena deteritorializací moci a dekonstrukcí hranic. Hranice jsou přitom nově definovány jednak s ohledem na globální rozměr ekonomiky a hospodářství, jednak směrem opačným, k regionům, ovšem také přímo k jednotlivcům. Projevy lokálního nacionalismu a artikulace lokálních identit (*relokalizace*) mohou být chápány jako důsledky globalizace. Globalizace se tedy dnes nachází i v místě, v regionu, v biografii. To by dnešní sociologie měla při svém zkoumání společnosti dostatečně zohledňovat. Beck zde argumentuje ve shodě se Zygmunttem Baumanem, který upozorňuje na to, že se může přetrhnout „komunikační vlákno mezi bohatými, kteří jsou globalizováni, a chudými, kteří jsou lokalizováni, protože vítěze globalizace nahoře a poražené globalizace dole už nespojují žádné arény,

ve kterých by mohli zápasit o vyrovnání a spravedlnost.“ (s. 114) Průvodním jevem tohoto do jisté míry protichůdného chování je podle Becka tzv. místně polygamní život. „Globalizace biografie znamená: protiklady světa se nenacházejí pouze tam venku, ale i v centru vlastního života, v multikulturních manželstvích a rodinách, ve volném času, v kruhu přátel, ve škole, v kině, při nakupování u pultu se sýry, při poslouchání hudby, při večírcích, milování atd.“ (s. 89) Maarten Hajer v této souvislosti hovoří o *transnacionalizaci místa*. Výsledkem této postupné, ale nevyhnutelné proměny našeho blízkého (a dosud důvěrně známého) okolí jsou pak do nedávné doby bizarní, dnes však naprosto přirozené mixy kulturních vlivů jako např. islámská disco-hudba, „smíšená jídla“ zvaná *cuisine sauvage*, koncerty *world music* atd. (s. 92)

Podle Becka je dnešní globalizace průsečíkem dvou do jisté míry protichůdných tendencí: na straně jedné *homogenizace*, která vynucuje spojení, a *pospolitosti*. Tak je možné například konzumovat určité výrobky na celém světě. Na straně druhé pak globalizace nutí k *fragmentaci*, čímž například značně podřívá informační, právní a daňovou suverenitu státu a jeho autoritu (s. 65).

Ulricha Becka tedy do jisté míry můžeme považovat za hrobaře tzv. první moderny, která je podle něj doslova překonanou epochou lidských dějin, a to proto, že se rozchází s myšlenkovou figurou spojující kontury společnosti a kontury národního státu a nahrazuje je tzv. *nadnárodními sociálními prostory* (s. 40). Není to ovšem konec dějin, tedy neexistence životaschopných alternativ vůči tržní ekonomice a liberální demokracii, tak jak jej chápe F. Fukuyama. Není to ani důvod k bezbřehé skepsi vůči moderní společnosti a ke kritice toho, že dnešní společnosti jsou de facto neřiditelné a vyvíjejí se samospádem (N. Luhmann). Beck sám k tomu před časem v jednom rozhovoru uvedl: „Není správné tvrdit, že je třeba být zcela proti globalizaci. To by-

chom si nerozuměli. Jde však o to, jakou formu globalizace potřebujeme. Jde o to pochopit, že globální problémy, s kterými jsme konfrontováni, nemohou již být řešeny pouze v národních měřítcích. Potřebujeme nové porozumění pro politiku, její nový definiční rámec, změnu paradigmatu, přičemž národním státům dále zůstává významná role a funkce, ale nejen to. Tyto státy musí být na sobě závislé a musí spolu více než kdy jindy koordinovat svou činnost. A musí také vytvořit instituce, které dokáží tyto nové problémy efektivně řešit.“ (*Deutschlandradio*, Kulturinterview, 7. 6. 2007) V knize o tom píše: „Obrňovat se proti globalizaci, nebo dokonce jednat proti ní, tedy reagovat protekcionismem, není jen zcela bezvýchledné, ale znamená to být slepý a hluchý ke změnám, které jsou umožněny koncem první moderny.“ (s. 128)

Beck zavádí hned v úvodu své knihy pojem *druhé moderny* a jako její hlavní definitorní rys označuje globalizaci a její nezvratnost. Tento fenomén má podle něj za následek sice zánik starých institucí a struktur, zároveň je ovšem začátkem éry nové, vyznačující se „kosmopolitní demokracií“ (s. 109) a dosud nebývalou mocí transnacionálních aktérů, institucí a smluv. S epochou globality pro něj politika nekončí, ale nabírá nový dech. Znaměřší je ovšem jeho pojem *riziková společnost*, což je název jedné z jeho předchozích knih. Tato nezvratná globalita znamená, „že už dávno žijeme ve světové společnosti, a tím jsou míněny dvě základní skutečnosti: jednak souhrn ne-národněstátně politicky organizovaných sociálních a mocenských vazeb, jednak zkušenost žít a jednat přes hranice“ (s. 119). Beck přímo říká, že teprve koncem 90. let 20. století se zejména v Německu projeví praktické důsledky pádu berlínského zdi, a to nejprve nárůstem globalizačních tendencí a poté zvýšenou senzibilitou vůči globálnímu kapitálu. Právě rozpad východního bloku podle Becka sehrál velkou roli při prosazení se tzv. nové globalizace. Vedle již zmiňovaného trans-

nacionálního kapitálu a principů mezinárodního obchodu k tomu přispěl i nárok univerzality lidských práv, dále pak politické, ekonomické a ekologické konflikty mezi Evropou a USA a postinternacionální polycentrická světová politika, při níž si dělí politickou moc národní státy a nadnárodní organizace (OSN, EU).

V Německu se to v politickém životě začalo ukazovat zejména na odlivu pracovních příležitostí do tzv. slabých států (s. 112), s tím související radikální segmentaci společnosti a výrazném přehodnocení hodnotového rámce společnosti (tzv. *mcdonaldizace* v pojetí G. Ritzera ve smyslu univerzalizace, tedy sjednocení životních stylů, kulturních symbolů a nadnárodních způsobů jednání, udržované komunikací, informacemi, zábavou a obchodem). Pro Becka je pak historickým paradoxem, že i tuto změnu měla řídit německá sociální demokracie, tedy SPD, podobně jako tomu bylo již ve dvacátých a zejména sedmdesátých letech v důsledku ropné krize. Odpovídá na nové pojetí řízení společnosti byla Agenda 2010 sociálnědemokratické vlády a program Hartz IV., které definitivně pohřbily starou sociální politiku. Není proto podle Becka divu, jak poznamenal v druhém vydání knihy, že SPD byla odvolena od moci z velké části zejména chudšími vrstvami společnosti.

Beck sleduje současný vliv globalizace na německou společnost a politiku se značným znepokojením. Podle něj globalizace odbourává práci. Zmiňuje snad nejpalčivější problém současného Německa: nezaměstnanost (připomínám ovšem, že 6,3 procent ze srpna 2007 je naopak nejlepší výsledek SRN za poslední roky). Ta již není okrajovým fenoménem, ale dotýká se všech. Z Beckových analýz vyplývá, že zatímco ještě v sedmdesátých letech dosahovala plná zaměstnanost v klasickém smyslu v SRN a Velké Británii více než 80 procent, bylo to v době, kdy dopisoval knihu, již jen něco přes 60 procent. Kdysi úspěšný indikátor vývoje zaměst-

nanosti – flexibilita pracovní síly – pro Becka tedy lékem na nezaměstnanost není (s. 75). V důsledku těchto proměn byla podle něho i německá společnost přinucena rozloučit se s blahobytem a s tím spojenými vzorci jednání a chování.

Tyto vzorce jsou determinovány procesem individualizace, který vychází z toho, že v podmínkách druhé moderny je každý přinucen každý den volit a nově definovat vlastní identitu, a to v prostředí, v němž žádné jednoznačné identity neexistují nebo nejsou jednoznačně rozpoznatelné a v němž „minulost ztrácí svou determinaci sílu pro budoucnost. Na její místo nastupuje budoucnost, čili něco neexistujícího, vykonstruovaného, fiktivního jako příčina současného prožívání a jednání.“ (s. 117) Beck přímo hovoří o toužebném hledání jednoduchosti, pomocí níž se lépe vyznáme ve světě, který se stal nepřehledným.

Nově definována musí být i společnost a politika. Obojí již není národní, nýbrž nadnárodní; pro Becka jsou „chaotické“ (s. 124). „Jednota státu, společnosti a individua, kterou předpokládá první moderna, se rozkládá.“ (s. 119) Světová společnost podle Becka není přitom společností světového státu (prostě proto, že takový stát neexistuje), nýbrž ne-státní společností, pro kterou již územně státní záruky ztrácejí svou závaznost. Beck považuje konkurenci mezi národně působícími a nadnárodně působícími subjekty za nebezpečnou hru, a to zejména proto, že ne-státní nadnárodní aktéři mají tendenci si vytvářet „vlastní, jakoby ‚inkluzivní‘ suverenity, když proti sobě rozehrávají exkluzivní územní státy“ (s. 120). Tak například podle Beckova zjištění z roku 1995 pocházelo 53% veškeré vytvořené hospodářské hodnoty od nadnárodních koncernů a nikoli od národně působících podniků (s. 120). Beck se vážně obává, že světový trh rozloží politiku, a považuje za nesmyslnou ambici současné národní politiky na formování světových trhů a naopak tvrdí, že vývoj je

přesně opačný: světová nadnárodní ekonomika formuje sama politiku.

Sympatické na knize je především to, že v její druhé části Beck opouští svou skepsi vůči dosavadnímu vývoji a snaží se předkládat řešení situace. Přímo například píše, že národní stát přeci jen není zastaralý a nefunkční koncept a že je nepostradatelný, „a to nejen proto, aby zajišťoval vnitřní politiku a geopolitiku, politická základní práva atd., nýbrž také aby politicky formoval, nadnárodně reguloval proces globalizace“ (s. 126). Pro Becka je důležité, aby národní státy spolu navzájem kooperovaly, a tím vytvořily „kosmopolitickou nucenou solidaritu“ (s. 126). Pouze bude-li existovat nějaká shoda mezi státy, tedy budou-li státy schopny a ochotny globálně jednat, mohou prosadit své zájmy a pokusit se usměrňovat nadnárodní kapitál. Beck to nazývá „zájmem přes národní ploty“ (s. 127). Dále pak představuje svůj model nadnárodního státu, který je sice ne-národním státem, přesto ovšem dokáže reagovat na globalitu a na požadavek multidimenzionální politiky. Beck to ukazuje například na tom, že chápeme-li světovou společnost jako – jak již bylo zmíněno – „mnohost bez jednoty“ a národní stát jako „jednotu s omezenou pestrostí“, pak nadnárodní stát je pro něj „určitou nutností“ (s. 130).

V předposlední kapitole německý sociolog uvádí deset omylů globalismu. Velkou mylkou současných ekonomických teorií globalismu je podle Becka myšlenka tzv. volného světového obchodu (s. 137). Beck není zcela přesvědčen o tom, že světový obchod zotřuje konkurenci a vede ke snižování nákladů. Vedle tradičního způsobu, pomocí něhož docílíme snížení nákladů, tedy zvýšení produktivity, toho lze totiž dosáhnout také cestou, která se podle něho objevuje stále častěji, a to porušováním pracovních a výrobních standardů důstojných člověka. „I z toho může být větší zisk, ale jen díky návratu do pozdní varianty nadnárodního pirátství.“ (s. 137) Beck se kriticky vyjadřuje také k současné

environmentalistické politice evropských zemí. Evropské zelené strany jsou podle něj sice jednoznačně politickými vítězi globalizace, poněvadž jejich téma, tedy ochrana životního prostředí, je dnes více než kdy jindy opravdu tématem globálním. Na druhé straně ovšem hovoří o „zeleném protekcionismu“ (s. 146) spočívajícím v protichůdných postojích těchto stran. Ty na straně jedné prosazují globální řešení, na straně druhé se bytostně obávají ztráty svého politického vlivu v mezích národního státu.

V poslední kapitole Beck formuluje závěry svých úvah o globalizaci. Tou první je výzva k otevření debaty o politickém regulování globalizace. Národní státy by se neměly bát vypořádat se s dynamikou globalizace. Celkem trefně pak Beck popisuje stav, v kterém se nachází dnešní politická pravice i levice. Obě jsou zasaženy zatím neutuchající nostalgii. Jedna oplakává sociální stát, druhá národní stát. Současný stav je má podle Becka spojit v boji proti „invazi světového trhu“ (s. 151). Kromě politické spolupráce uvnitř národních států pléduje Beck také – jak již je zmíněno výše – za efektivní mezinárodní spolupráci. Podle něj je potřeba závazných regulujících mezinárodních norem a mezinárodních konvencí, které by zamezily nežádoucí aktivitě nadnárodního kapitálu, např. v podobě zavedení mezinárodního daňového dumpingu atd. Dalším významným bodem, kterým by se měla zabývat dnešní politika, je vysvětlit občanům, že globalizace není nic, z čeho by měli mít strach a co by měli považovat za neřiditelné. „Takzvaná globalizace neleží mimo sféru našeho politického vlivu. Musíme využít politické možnosti pro lepší mezinárodní spolupráci. Pak budou stávající a dohledné problémy globalizace zvladatelné.“ (s. 152) Národní státy se podle něj musí v této věci „držet za ramena“ (s. 153), tedy spojit se a společně stanovovat hranice nadnárodnímu kapitálu, kontrolovat *na místě*, zajistit podnikatelskou sebekontrolu a spět k jednomu cíli – *zkaštrovat virtuální plátce da-*

ní (s. 162). V to ovšem Beck moc nevěří a naopak podezřívá národní státy, že jsou kartelem egoistů.

I tato Beckova kniha splňuje to, co již vrchovatě zajistily jeho předchozí publikace. Je provokativní a nutí k přemýšlení. I přes některé stylistické přehmaty překladatele – zejména v úvodní části knihy – stojí za to knihu pročíst. Pro sociologa, politologa či pracovníky v jiných společenskovědních oborech by ostatně Beck coby reprezentant sociologie globalizace měl být povinnou četbou.

Lukáš Novotný

John Keane (ed.): Civil Society: Berlin Perspectives
Oxford, Berghahn 2006, 262 s.

Jméno John Keane není třeba čtenářům obeznámeným s anglicky psanou literaturou o občanské společnosti představovat, protože patří od 80. let v dané oblasti k nejproduktivnějším a hojně citovaným autorům. Keane byl mezi prvními, kdo se na Západě právě už v 80. letech začali problematikou občanské společnosti vážně zabývat, a jako zvláštní zásluhu je mu třeba přičíst k dobru to, že tehdy výrazně přispěl k obeznámenosti západního publika s politickými myšlenkami Václava Havla a dalších postav disentu z komunistické střední Evropy. Jeho havlovská monografie *Václav Havel: Politická tragédie v šesti dějstvích* (Praha: Volvox Globator 1999) byla českou odbornou veřejností přijata se smíšenými pocity, ale tím se jen potvrzuje skutečnost, že Keanovou silnou stránkou je spíše teoretizování nebo dobový politický komentář než minuciózní historická práce. Navíc je tuto knihu možné brát jako prosté připomenutí skutečnosti, že i jasně akademicky zařazenému autorovi – v tomto případě profesoru politických věd na Univerzitě ve Westminsteru – může být dovoleno občas odskakovat od „vážné“ vědy do žurnalistických poloh.

V posledních letech je Keane také profesorem na prestižním Wissenschaftszentrum Berlin (WZB), kam jej přivedla spolupráce na projektu věnovaném evropské občanské společnosti po boku dalších zvukných jmen, především ředitele WZB Jürgen Kocky, nebo kupříkladu madridského profesora sociologie Victora Péreze-Díaze. Jedním z výsledků jejich společného úsilí je sborník textů publikovaný v roce 2006 pod názvem *Občanská společnost: berlínské perspektivy*.

Keane a jeho spoluautoři jsou příliš obezřetní na to, aby chtěli vzbuzovat dojem, že „berlínské perspektivy“ na občanskou společnost jsou něčím privilegované před perspektivami odjinud. Pokud zdůraznění Berlína jako výchozího stanoviště úvah o občanské společnosti v knize přece jen je jasně přítomné, pak zřejmě z jiného, praktičtějšího důvodu. Poukazuje na postup europeizace vědy v zemích EU, která se projevuje mimo jiné větší ochotou britských profesorů trávit čas na kontinentálních univerzitách a před nemnoha lety ještě velmi nesamozřejmým rozhodnutím německé výzkumné instituce publikovat výsledky společenskovedního projektu primárně v angličtině a u britsko-amerického nakladatelství. V takové situaci bylo vhodné upozornit mezinárodního čtenáře na to, že jde o pohled „odjinud“, než jsou obvyklá anglofonní centra globalizovaného světa, a autoři přirozeně využívají jedinečnou image Berlína, danou jeho hlavní rolí v klíčových událostech dějin 20. století.

Existují i hlubší, teoretické důvody, proč by pohled na občanskou společnost právě z Berlína měl být zásadně zajímavější než jiné? Takovou tezi by patrně bylo velmi těžké dokázat. Berlínský úhel pohledu je však nepochybně jedním z mimořádně zajímavých a dává vyniknout jiným souvislostem a tendencím v historii občanské společnosti než řekneme rozšířenější pohledy z Londýna, Washingtonu nebo New Yorku. Keane se v úvodní stati snaží specifičnost berlínského hlediska vykres-